

„Cu timpul nu mai știe nimeni cine a zis întâi cutare vorbă, dar vorba a rămas, a fost cu încetul primită de întreg poporul, a devenit proverb”

Continuăm reproducerea articolului „Nașterea proverbiilor”, publicat de George Coșbuc (1903): «Așa să zice: Nu da bani cu împrumutul, căci vorba lui Toader podarul: dacă dai, n-ai. Acest Toader a fost acela care i-a exprimat mai întâi, în forma dai, n-ai, învățătura scoasă din pățania sa. Cu timpul sau cu locul, dispare din amintire numele propriu, dispare și amintirea că unul Toader podarul a zis întâi aceste vorbe, și atunci generațiile viitoare -sau locuitorii satelor vecine, cari nu cunosc și nu înțeleg ce caută Toader în proverb - îi repetază vorbele, devenite proverbiale, în chipul acesta: Nu da bani, căci vorba ăluia: dai, n-ai (Nu numai proverbul e vorba ăluia, adecă a unui om cunoscut, ci și cântecele. Țăranul zice: cântă-mi cântecul meu, ori cântecul lui Ion al Floarii etc. E o doină favorită a cutăruia și cutăruia. n.a.). Cu timpul nu mai știe nimeni cine a zis întâi cutare vorbă, dar vorba a rămas, a fost cu încetul primită de întreg poporul, a devenit proverb. Mai bine se observă acest lucru la nașterea zicătorilor. După cum numirea multor lucruri în viață a rămas proverbială, după numele celui a le-a inventat, d.e.: pălării a la Rembrandt, fiindcă el în tablouri dă damelor această pălărie, a purta barba a la Napoleon III etc., frezură a la Maria Antoinetta etc., și după cum un nume propriu devine apelativ, d.e. o Panama, o Mecca, un Ierusalim, un Mefisto etc., tot așa o vorbă cu spirit a unuia, o întorsătură de frază fericită. Unul o fi zis întâi: d-aia n-are ursul coadă, și ceilalți au găsit că vorba e plastică, voind s-arăți cu mod ridicol nepotrivirea între cauză și efect. Zicem: o minciună cu coarne, o minciună cât toate zilele; unul a venit cu gândul să facă o comparație nouă și a zis: minciună cât turnul Colții. Vorba a plăcut, ea a rămas și azi, când turnul Colții nu mai există. Într-o mahala în București era o văduvă a unui boier,

Manta, și curtea i s-a ruinat; trecătorii, ca să se apere de câni, rupeau din gard. În urmă gardul a dispărut. Atunci unui glumeț i-a venit în gând să perifrazeze zicătoarea a da unde nu-i cu a da din gardul Mântulesei, și vorba, fiind plastică, a rămas. Foarte multe localități, râuri, munți etc. își au nume după vrun lucru oarecare, devenit proverbial. În București e locul la Episcopie și nu înțelegi de ce, căci nu e nici o episcopie acolo. Dar a fost. Episcopia a dispărut, numele a rămas. Un munte numit Trecătoarea tătarilor ori Vârful cu dor, ori Crucea de piatră, ori Pietrele arse sunt numiri proverbiale. Stradele prin orașe tot așa (strada Doamnei, Foișorului, a Zaverii etc). Acestea intră în domeniul tradițiilor și al legendelor. Un exemplu nou: Caragiale într-o comedie are un tip de bețiv care întreabă mereu: Da noi cu cine votăm? Vorba a ajuns proverbială, până acum bineînțeles numai în literatură. De câte ori unul e zăpăcit și nu știe ce face, se zice despre el: Vorba lui Caragiale, noi cu cine votăm? Exemplul arată și altceva: numele Caragiale fiind necunoscut ori neînțeles e înlocuit cu ăla: vorba ăluia, noi cu cine votăm?

b) Istoria. Înțelegem fapte istorice, bine știute, vorbe istorice ale unor personaje cunoscute. De la Alexandru Lăpușneanu avem vorba: Proști, dar mulți. Zicători cari ar fi având origine istorică: Vodă da și Hâncul ba, a lua lumea în cap, ca vodă-n lobodă etc. Vestite vorbe proverbiale au neamurile, în comun, ca Veni, vidi, vici, a lui Cezar, Cunoaște-te pe tine însuși, a lui Socrate, Galileene, ai biruit, a lui Iulian Apostatul, E pur si muove, a lui Galilei, Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși, a lui Christos, Să fie lumină, a lui Zebaot spuse de Moise, Statul sunt eu, a lui Louis XIV. Din geografie: a se face Dunăre, a fâgădui Oltul cu totu și marea cu sarea, cât e Prutul și pământul, cât o fi Ardealul.

c) Ridicolul. Căutarea unei însușiri reale a oamenilor dintr-alte părți ale țării, zeflemisirea obiceiurilor provinciale. De ex.: gură de Târgoviște, a spune brașoave, oltean cu 24 de măsele, la Dumnezeu și în țara românească toate sunt cu puțință.

Batjocorirea neamurilor vecine: Cal verde și sârb cu minte, A vorbi sârbește, a fi țigan, drept ca neamțul. Numele ciorii - al țiganului, capră - al grecului etc.

d) Observațiile naturii. Așa sunt observațiile asupra obiceiurilor animalelor, aplicate la om: A trăi ca cânele cu pisica. Și râma, când o calci, se întoarce să te muște. Găina bea apă și se uită la Dumnezeu. Peștele de la cap se împute. Cioara trage la cioară. A-și spurca casa ca pupăza cuibul. A sta cât cioara-n par. Caprei îi cade coada de râie și tot în sus o ține. Până nu-ncaleci calul, nu-i cunoști năravul. Ariciul cu meșteșug se prinde și vrabia cu mei. A umbla ca o curcă beată. Dar și alte observații ale lucrurilor din natură: Ziua bună se cunoaște de dimineață etc. Apa trece, pietrele rămân. Câinii latră și luna trece.

e) Snoava, fabula, tradiția, legenda. Aici avem acela proverbii mai ales cari au o poveste a vorbe și sunt de cele mai multe ori învățături scoase dintr-un fapt întâmplat. Așa: Țiganul, ajuns împărat, întâi pe tată-său l-a spânzurat. Anton Pann în colecția lui a adunat și versificat o mulțime de de-acestea. A tunat când i-a adunat. A venit la spartul târgului. Aici toate acelea cu nume proprii: A dat ca Eremia cu oiștea în gard. Bea, Grigore, ai azmă. Dă nas lui Ivan, că se suie pe divan. După ce e prost, îi cheamă și Vlad. Tronc, Marico! E de observat că, precum snoavele (adecă întâmplările) vesele, cari au rămas de pomeneală pot da naștere la proverbe, tot așa se poate întâmpla, dimpotrivă, ca un proverb să fie motivul unei snoave alcătuite anume.

f) Literatura, mai ales Biblia. Am dat exemplul noi cu cine votăm, a lui Caragiale; Alecsandri a dat literaturii o zicătoare: Cuiul lui Pepelea din farsa sa Arvinte și Pepelea. Vorbe din literatură rămase proverbiale: Viitor de aur România are, a lui Bolintineanu; Românul are șapte vieți (Alecsandri), Deșteaptă-te, române (Mureșanu) Unde-s doi puterea crește (Alecsandri). Din Biblie: Ca-n sânul lui Avram. Apelativul Iudă. A vinde ceva pe un blid de linte (din povestea lui Esau) Ca înțeleptul Solomon. Ca Pilat în Crez. S-a lepădat ca Petru de Christos. A purta pe cineva de la Ana la Caiafa. Și-a spălat mâinile ca Pilat. Ce ție nu-ți place altuia nu face. Inel de aur în râțul porcului.

g) Spiritul. Înțeleg toate acele vorbe, cari au ajuns proverbiale numai pentru spiritul lor și au fost spuse de un om spiritual, ca simple scăpărări intelectuale, fără ca ele să fie bazate pe experiență ori observații ale naturii, ori pe un adevăr. D.e. Bate șeaua să priceapă iapa. Poate că un om hazliu a făcut într-adevăr așa, și-o fi pus șeaua jos și-o fi bătut-o, chipul ca să înțeleagă calul că are s-o pață. A trage pe dracul de coadă. Nu-i ajungi cu prăjina la nas. Și-a luat nasul la purtare. Culcă-te pe urechea aia. Până la Dumnezeu te mănâncă sfinții. Mănâncă sfinți și scuipă draci. A prins prepelița de coadă. Ii sfârâie călcâiele; i s-au aprins călcâiele. Scump la tărățe, ieftin la faină. Nu atât fondul, cât forma lor e cauza că proverbele sunt acelea ce sunt și că trăiesc. Poporului îi place forma lor, și numai prin formă pot ele să se întipărească în mintea mulțimii. Proverbele au forma stereotipă, cristalizată. Nimeni n-o poate schimba, tocmai fiindcă poporul atâta a sucit și a răsucit la o formă, până a redus-o la cea mai simplă și mai plastică expresiune. De aceea proverbele sunt tipuri de sintactică populară. Ca să dea proverbului vioiciune și plasticitate, poporul aleargă la fel de fel de mijloace artistice.

1. O scurtime neobicinuită. Urma alege. Dacă dai, n-ai. Ai carte, ai parte. Cine face lui își face. Azi mie, mâine ție. Stai strâmb și judecă drept. Greu la deal și rău la vale. Și-a găsit sacul peticul. Toate merg după neam.»

(va urma)

Marius HALMAGHI

Sursa on-line:

<http://www.tribuna.ro/stiri/cultura/2016-anul-cosbuc-xlv-121062.html>

În: *Tribuna*, 06 noiembrie 2016.

The screenshot shows a web browser window with the URL www.tribuna.ro/stiri/cultura/2016-anul-cosbuc-xlv-121062.html. The page features the Tribuna logo with the tagline "Dintotdeauna pentru totdeauna!". A red navigation bar contains the following categories: Eveniment, Actualitate, Stiri de pe strada mea, Sport, Cultura, Sanatate, Timp liber, Tribuna femeilor, and Descopera lumea. The main content area displays the title "2016 - anul COȘBUC (XLV):" and includes social media sharing options for Facebook (0 shares), Twitter (0 tweets), and a "Share" button with a "New" indicator. Below the title, it shows the date "06.11.2016 23:34", the number of views "2737 vizualizari", and the number of comments "5 comentarii".